

MEDICII ȘI SEDUCȚIA PUTERII: DESTIN ȘI RESPONSABILITATE POLITICĂ

Doctors and seduction power: destiny and political responsibility

Prof. Dr. Octavian Buda

Catedra de istorie a medicinei, Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila“, București

Memoria nu este un lux intelectual, afișat de dragul aparenței. Aducerea aminte și celebrarea urmelor amnezice semnificative constituie o marcă a sănătății spirituale, indiferent că vorbim despre individ sau despre comunitate. Neamurile care-și uită rădăcinile identitare sunt condamnate la ignorare istorică, pe ele nu le tutelează zeița Mnemosyne. Națiunile care nu-și cultivă trecutul nu au cum să fie considerate etaloane de cultură și civilizație. Individul cu trecut nesemnificativ ajunge să nu mai conteze în economia prezentului, fiind condamnat să absenteze de la configurarea unui scenariu de viitor rezonabil. În fond, este un fapt banal – *câtă memorie oferim, tot atâta acces la ființă primim*. Nici o entitate culturală nu poate funcționa în absența unei amintiri sistematice a momentelor sale decisive, începând cu nașterea și apoi cu evoluția și perfecționarea sa.

Medicul Mihail Mihailide știe foarte bine aceste lucruri. Domnia sa lucrează de bune decenii la preservarea memoriei medicinei românești, iar acest efort nu cunoaște nici pauză, nici selectivitate relativă. Ceea ce face eminentul doctor, elaborând articole, eseuri, studii sau volume consistente este

nici mai mult nici mai puțin decât o istorie a societății noastre transpusă în planul progresului medical. Nu e nici o mirare în faptul că marii medici români au fost personalități polivalente, personalități cu numeroase și solide deschideri culturale, patrioți desăvârșiți și conștiințe civice ireproșabile. Numeroși savanți din domeniul medicinei, mai cu seamă în epoca modernă de secol 19, de așezare instituțională și de efort sincronizator, nu doar că au participat la elaborarea unui cod de legi privind sănătatea și îngrijirea spitalicească, dar au și fost decidenți politici, adevărați piloni ai efortului general de renaștere națională. Ori, pen-

tru a da Cezarului ceea ce este al Cezarului, un asemenea panopticum de ilustre figuri medicale cu rol și funcție politică și publică se cuvenea a fi făcut cu rigoare, atenție și sistemă.

De aceea, prin recent apărutul volum *Medicii și seducția puterii. Miniștrii Sănătății, 1945-1989*, editat la casa Viața Medicală Românească din București, Mihail Mihailide ne surprinde încă o dată în chip esențial. Domnia sa, vădind aceeași acribie și o mereu nesecată pasiune pentru detaliul istoric,

Author for correspondence:

Prof. Dr. Octavian Buda, Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila“, Blvd. Eroilor Sanitari nr. 8, Sector 5, București
E-mail: octbuda@gmail.com

reconstituie, cu un generos elan de prezentare a unor date consistente, tabloul unei epoci foarte complicate și, de ce să nu o recunoaștem, de-a dreptul tragice nu numai pentru școala românească de medicină, ci pentru întreaga națiune: *perioada anilor 1945-1989*. Subliniind caracterul dramatic al unor episoade consumate în acel interval istoric, nu înseamnă că punem între paranteze valoarea științifică și umanitară a efortului mării majorității a corpului medical de la noi. Dimpotrivă, tocmai că accentuăm asupra curajului, onestității și dăruirii cu care reprezentanții breslei lui Asklepios au înțeles să-și facă datoria față de oameni, ținându-și cuvântul dat prin sacrul jurământ hipocratic. Iată destule motive pentru ca autorul să evidențieze vocația și dedicația acelor medici care, ridicându-se deasupra condițiilor economice și sociale aspre, pervertite îndeosebi de prejudecata ideologică, au izbutit să-și edifice cariere profesionale ireproșabile, preluând arta vindecării de la maștrii formați în perioada interbelică. Ei au știu să-și dezvolte aptitudinile printr-un studiu dedicat, profitând de rarele burse în Occident sau aiurea și unii dintre ei au devenit apoi, mai cu seamă după 1965, adevărați miniștri ai domeniului de excelență al sănătății din România. Firește, în epocă era de-a dreptul imposibil să fie evitat obolul în raport cu Puterea comunistă, doar că tăria personalității majorității miniștrilor a precumpănit, flerul diplomatic și finețea argumentelor nelăsând decidența exclusiv în seama politrucilor ignoranți. Rar s-a întâmplat ca un medic ministru al Sănătății în perioada „roșie“ să abdice de la generoasele principii hipocratice.

Autorul are dreptate atunci când îl invocă, metodologic, pe politologul francez Raymond Aron, cel care arăta fără cusur diferențele între sistemul pluripartinic al democrației de tip apusean și sistemul partidului unic din totalitarismul comunist. În primul caz, succesiunea la guvernare determina și calitatea actului decidentului politic, obligat să propună cea mai bună ofertă la nivel central și regional. În a doua situație, stăpânul partidului unic săvârșea și numirile, cel mai adesea în deplină necunoștință de cauză. De unde și enorma impostură administrativă, și tragicele consecințe pentru comunitate. Cazul corpului medical de elită era însă întrucâtva diferit, căci mării doctori erau căutați de liderii politici în scop personal, apoi eventual recompensați cu funcții înalte în sistem. Din aceste motive, în

mod frecvent profesionalismul era *condiția*, iar nu *accidentul biografic* pe care se clădea o carieră administrativă.

Cât privește situația ministerială în sănătate, Mihail Mihailide disociază cu subtilitate cele două mari secvențe ale perioadei comuniste de la noi. Dacă până în 1965 a precumpănit tendința explicită și de forță a sovieticilor de a impune o politică de tip colonial, ca „șefi de orchestră“, după aceea, „național-comunismul“ ceaușist a însemnat o concentrare asupra originalității și valorilor românești. Nu putem ști cât de autentic era patriotismul lui Nicolae Ceaușescu, dar este clar că adversitatea lui în raport cu sovieticii nu mai era un secret pentru nimeni.

Tragismul situației anterioare însă nu poate fi pus în discuție de nimeni. După război, învățământul de toate gradele din statele Europei Centrale și de Est aflate sub ocupație rusească era obligat să pregătească cu orice chip și pe scară largă elemente umane loiale integrării în „paradigma“ impusă de la Kremlin, iar acest lucru era realizat cel mai adesea cu prețul sacrificării calității formării profesionale. De „intervenția competentă“ în varii domenii se ocupau omniprezenții și autoritarii consilieri sovietici. În registrul medical situația a fost dramatică, în primii ani de după Ocupație. Epurările politice din Facultățile de Medicină, care se adresau în primul rând celor competenți, au făcut numeroase victime (aici am putea invoca atmosfera din cadrul Facultății de Medicină de la București, evocată cu atâta culoare și precizie de Marin Preda în romanul *Cel mai iubit dintre pământeni*.) Oameni nevinovați, eminente indiscutabile în domeniul lor, au fost arestați și, după un simulacru de proces, aruncați în pușcărie, unde au fost umiliți, torturați și uciși (cazul istoricului Gheorghe Brătianu, al biologului Emil Racoviță sau al medicului Grigore T. Popa, sunt din păcate emblematice în sensul cel mai tragic). Începând cu anul 1948, după așa-zisa „Reformă a învățământului“, și-au făcut sistematic apariția noile elemente-cheie ale pregătirii școlare: discriminarea socială a elevilor și studenților, ideologizarea programelor analitice, introducerea obligatorie a limbii ruse și orientarea masivă spre cultura slavofilă. Apariția serviciilor de cadre, a organizațiilor de bază ale partidului și tineretului au avut rolul de pârgă eficientă prin care învățământul românesc, inclusiv cel medical, a fost aservit unor

obiective politice și ideologice străine spiritului și interesului național, pornind de la ferocitatea respingerii geneticii de către Stalin și ajungând la pseudo-știința lui Trofim Lysenko și a Olgăi Lepeshinskaya.

În context, să amintim, pe urmele lui Mihail Mihailide, de planul Valev. Economist sovietic, Emil Borisovici Valev a elaborat în 1964, planul ce-i poartă numele și care urmărea să acorde o singură „culoare“ economică unor mari spații central-europene ocupate de Armata Roșie. Spre pildă, României i se rezervase exclusiv funcția de „furnizor de produse agricole“ pentru piața comunistă integrată sub tutela rusească. Este doar un exemplu de aberație sovietică. În învățământul nostru medical lucrurile s-au desfășurat după același morbid tipic. În registrul medical, în România activiști notorii, lipsiți, din păcate, de relevanță morală, s-au dovedit a fi un histolog precum Vasile Mârza, un miciurist pur și dur, dar și un stalinist dintre cei mai fățiși, și nu în ultimul rând, cardiologul Aurel Moga, s-o spunem direct, politrucul care l-a eliminat din Facultatea de Medicină de la Cluj pe eminentul savant Iuliu Hațieganu.

Șansa școlii române de medicină, după cum subliniază autorul, a constat în abilitatea unor profesioniști „distingși“ de a fi plătit prețul compromisului politic, dar izbutind în acest fel să asigure o continuitate cu sănătoasa și performanta tradiție interbelică. Spre exemplu, Constantin Parhon și Daniel Danielopolu, savanți de primă mărime și înainte de război, și-au prezervat statutul și poziția, renunțând la verticalitatea morală în plan politic, dar continuând să activeze științific în structura noului stat român. Maleabilitatea politică le-a salvat acestora nu numai cariera, ci s-a reflectat pozitiv și asupra generațiilor tinere pe care cei doi savanți urmau să le formeze.

Firește, de multe ori trecerea de la o poziție politică și ideologică la una radical opusă ridică numeroase semne etice de întrebare. Să ne raportăm la cazul unor „eugenști“ de calibru în epoca interbelică, deveniți apoi „comuniști“ de marcă: spre pildă, puțini știu că, în frunte cu savanții Gheorghe Marinescu și Constantin Parhon, printre cei care au semnat actul de constituire a *Societății Regale de Eugenie* în 1935 s-au numărat patriarhul Miron Cristea și filosoful Constantin Rădulescu-Motru. Secția de Eugenie și Biopolitică a Asociației

„Astra“ din Transilvania, fondată de Iuliu Moldovan la Cluj în 1927, secția Antropologică și Demografică a Institutului Social Român, înființată de Sabin Manuilă în 1935 la București și societatea întemeiată de Gheorghe Marinescu au format, în 1939, *Uniunea Societăților Eugenică din România*, sub conducerea endocrinologului Constantin Parhon. La data respectivă, Parhon era și președinte al *Federației Latine a Societăților Eugenică*. Uniunea în cauză fusese constituită cu intenția explicită de a organiza la București, în septembrie 1939, al doilea congres internațional al Federației, după primul congres, care avusese loc la Paris în 1937. (1) Reușita scenariului lui Parhon a fost împiedicată însă de izbucnirea războiului, dar ce distanță între poziția eugenistă a unui savant român înainte de 1948 și „fierbinte“ adeziune comunistă ulterioară, după lozincă „Partidul, Poporul și... Hormonul“!

Multe asemenea aspecte inedite și puțin sau deloc știute până acum sunt evocate, sub o riguroasă documentare în arhive, de Mihail Mihailide în cartea sa, *Medicii și seducția puterii. Miniștrii Sănătății, 1945-1989*. Ca urmare a excepționalului său travaliu de „arheolog“ al arhivelor, aflăm și despre alte teme foarte interesante, unele frizând *insolitul*. De pildă, cea de-a patra soție a scriitorului american Saul Bellow, laureat al Premiului Nobel, renumita matematiciană Alexandra Bagdasar, a fost fiica celor doi miniștri comuniști ai Sănătății, Florica Bagdasar, măritată cu neurochirurgul Dumitru Bagdasar. Pentru că a rămas în Occident fără învoirea autorităților de la București, Alexandra Bagdasar a fost considerată „trădătoare“. Ea a avut totuși curajul să revină în România, căci mama sa agoniza într-un salon al Spitalului Elias din București. Noua doamnă Below a considerat că prezența celebrului autor american ar fi o pavază diplomatică suficientă.

Un alt episod semnificativ evocat de Mihail Mihailide în volumul menționat este cel al „adaptabilității“ unor personalități ale lumii medicale de la noi, indiferent de natura regimului politic. Cu alte cuvinte, cazuri de genul unui Mihai Ralea sau Tudor Arghezi au fost de găsit și în lumea medicilor români. O situație exemplară, din acest punct de vedere, o constituie poziția inflammat-pro-monarhistă (pro-carlistă) a profesorului Daniel Danielopolu din noiembrie 1936, afirmată într-o ședință a Senatului: „Să reprimăm cu ultima asprime apucăturile extremiste și să nu ne fie frică de amenințările nimănui. Dar în același timp să avem o astfel de atitudine, încât să se știe că vrem să fim stăpâni în

țara noastră, că vom face toate sacrificiile pentru a apăra și neamul și religia și că vom susține totdeauna cu credință, singura formă de guvernământ ce ne poate asigura pentru vecie și integritatea neamului, și hotarele țării, ce ne poate asigura și continuitatea în acest progres uimitor ce nu încetează a realiza neamul românesc, adică **Monarhia**. “(2) Dacă alăturăm acest fragment de altele, numeroase, provenind din intervențiile (evident, nelibere!) din perioada comunistă ale doctorului Danielopolu, vom înțelege de intelectualul român a fost mai mereu sub vremi în țara eternei Miorițe!

A nu se înțelege din aceste sumare pilde că doctorul Mihailide etichetează moral sau generalizează un soi de apreciere procustiană în plan deontologic a comportamentelor înalților demnitari medici din perioada „roșie“. Dimpotrivă, cu o înțelegere empatică, domnia sa știe să impună o metodă critică, preferând să vadă „partea plină a paharului“, ceea ce, în definitiv, este și adevărat și just. Dintr-o astfel de perspectivă, autorul apasă asupra constatării că majoritatea miniștrilor sănătății cu formație medicală au fost profesioniști serioși, sobri și onești, așa cum s-a întâmplat în situația unor profesori ca Eugen Proca, marele urolog de la Spitalul Fundeni, sau Radu Păun, un eminent internist, care a dat și un monumental *Tratat de Medicină internă*, în dificilii ani '80. Aceștia s-au alăturat acelei ple-

iade de redevabili savanți formați și afirmați în epoca interbelică, cum au fost C.I. Parhon, D. Danielopolu sau D. Bagdasar.

Extrem de solid construită, cartea semnată de doctorul Mihail Mihailide, *Medicii și seducția puterii. Miniștrii comuniști ai Sănătății*, acoperă, prin informație și detaliu, o perioadă delicată a istoriei vieții medicale de la noi, având marele merit de a fi propus o abordare *sine ira et studio* a unui interval temporal minat de probleme morale și de episoade tragice. Cartea se citește cu nedismulat interes, te prinde de la prima pagină, deși are o rigoare documentară care ar părea prolixă la prima vedere. Despre calitatea retorică și fluența stilistică a manierei în care a fost scrisă cartea citată nici nu se mai cade să mai vorbim, căci aceste trăsături definesc de multă vreme statura de autor consacrat a doctorului Mihail Mihailide.

N.B. Pasaje din prezentul articol au mai fost publicate de autor în formă restrânsă și în periodicul săptămânal „Cultura“, nr. 19 (470), anul IX, 5 iunie 2014, p. 22, ele reapărând cu acordul redacției „Cultura“, în ideea unei necesare restituiri.

Cu sprijinul Autorității Naționale pentru Cercetare Științifică, în cadrul unui proiect finanțat de CNDI-UEFISCDI, PN-II-RU-TE-2012-3-44.

BIBLIOGRAFIE

1. **Maria Bucur**, Eugenie și modernizare în România interbelică, Editura Polirom, Iași, 2005;
2. **Marius Turda**, Eugenism și antropologie rasială în România: 1874-1944, Editura Cuvântul, București, 2008.
3. **Daniel Danieolopolu**, Situația actuală a Universităților: Program de organizare. Cuvântare ținută în ședința Senatului de la 24 noiembrie 1936, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, București 1937, p. 58-59.